

Raport privind primul seminar al Școlii Europene Ovidiu Șincăi Ediția 2008-2009 Brașov, 22-25 ianuarie 2009

În perioada 22-25 ianuarie 2009 a avut loc, la Brașov, primul seminar al Școlii Europene „Ovidiu Șincăi” – ediția 2008-2009, cu tema **Uniunea Europeană și provocările crizelor globale**. Prelegerile au fost susținute de către:

- **François Friederich**, Consilier politic, Directoratul General pentru Democrație și Afaceri Politice, Consiliul European, Coordonator al Rețelei Școlilor de Studii Politice – **Instituțiile europene – între inerție și provocările crizelor**;
- **Adrian Năstase**, Deputat, Președinte al Consiliului Național al Partidului Social Democrat, Prim ministru al României (2001-2004) – **România și criza economico-financiară. Factori determinanți pentru gestionarea crizelor**;
- **Iulian Chifu**, Director al Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning, București – **Managementul crizelor internaționale**;
- **Ilie Șerbănescu**, analist economic, Ministru al Reformei (decembrie 1997 – aprilie 1998) – **Efectele crizei economice asupra României și Uniunii Europene**;
- **Marius Pieleanu**, Profesor, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, expert în sociologie – **Comportamentul oamenilor în timp de criză**.

Vă prezentăm în continuare principalele idei care s-au conturat în urma dezbaterilor:

1. François Friederich – *Instituțiile europene – între inerție și provocările crizelor*

În prima parte au fost prezentate principalele organizații existente la nivel european și modul în care răspund ele la crizele existente la nivel mondial. Începând cu anul 2008, instituțiile europene au fost nevoite să găsească soluții pentru a face față numeroaselor crize care au apărut încă din anul 2007, dar care au început să-și facă simțite efectele mai puternic abia în anul următor. Aceasta pentru că numai o Europă unită ar putea elabora strategii prin care să se soluționeze crizele actuale, a căror interdependență afectează întreaga lume.

Cele mai importante crize cărora instituțiile europene au trebuit să le facă față în perioada 2007-2008 au fost: - criza alimentelor în țările în curs de dezvoltare și nu numai (de exemplu, Republica Moldova); - criza energetică (conflictul dintre Federația Rusă și Ucraina), - criza financiară (a apărut prima dată în SUA în 2007, apoi s-a propagat în întreaga Europă); - criza internațională (conflictul dintre Rusia și Georgia,

criza din Gaza); - și, nu în ultimul rând, criza instituțiilor europene (respingerea Tratatului de la Lisabona prin referendum, de către populația din Irlanda a îngreunat procesul de reformare instituțională).

Consiliul Europei este cea mai veche dintre instituțiile europene postbelice (înființată în 1949) și s-a bazat încă de la fondare pe valorile occidentale ale democrației, libertății dezvoltării individuale și economiei de piață și pe cooperarea la nivel inter-guvernamental între statele membre. Sediul organizației a fost stabilit simbolic la Strasbourg, ca semn al reconcilierii franco-germane și europene. Principalele structuri ale Consiliului Europei sunt Consiliul de Miniștri, Adunarea Parlamentară, Congresul Autorităților Locale și Regionale, Conferința ONG-urilor internaționale și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Ultima dintre ele este o structură foarte importantă la nivel european. Funcționarea sa face pe baza Convenției Europene a Drepturilor Omului, care a fost semnată de majoritatea statelor europene și care pune accentul pe respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în mediul național.

Între Consiliul Europei și Uniunea Europeană există o cooperare destul de semnificativă. Astfel UE oferă asistență Consiliului Europei pentru implementarea unor decizii (ale CEDO), folosind infrastructura și resursele financiare proprii, însă doar atunci când statele membre sunt de acord. De asemenea, Consiliul Europei oferă expertiză UE în domeniul monitorizării conflictelor și refacerii post-conflict, dar și a criteriilor politice de aderare a unor noi state membre (criteriile de la Copenhaga).

Se pare, însă, că instituțiile europene nu mai sunt adaptate să facă față noilor provocări de pe scena internațională. De exemplu în conflictul dintre Federația Rusă și Georgia, instituțiile europene nu au putut interveni să oprească conflictul, ci doar pentru instaurarea și consolidarea păcii după conflict, prin misiunea de monitorizare

căreia nu i s-a permis intrarea pe teritoriul Abhaziei și al Osetiei de Sud. Nicolas Sarkozy, în numele președinției franceze a Uniunii Europene, a fost reprezentantul UE care a luat atitudine față de acest conflict, reiterând faptul că Federația Rusă a avut o „reacție disproporționată” în conflictul din Georgia. Doar la

patru zile după atacuri, Europa a putut obține un acord de încetare a focului și abia după două luni a putut iniția discuțiile internaționale de la Geneva și obține

angajamentul Rusiei de a-și retrage trupele la poziția de dinaintea izbucnirii războiului. De aceea, Uniunea Europeană trebuie să își creeze o politică de securitate și apărare comună clară, bine structurată, pentru a putea deveni un actor real pe scena internațională.

Pe timp de criză, interesul național este cel care primează. Statele se orientează în primul rând către soluțiile pe plan intern, și abia apoi caută sprijinul instituțiilor europene. Putem observa acest lucru în cazul crizei financiare internaționale, unde fiecare țară și-a conturat propriul plan de rezolvare (vorbim de Marea Britanie, de Germania), până în acest moment neexistând un plan comun european. Criza financiară a afectat la nivel global piețele financiare, acest lucru având impact la nivelul cetățenilor de rând, pentru că au fost afectate locurile de muncă, veniturile personale ale acestora. Răspunsul UE ar trebui să fie o coordonare și integrare a politicilor europene macroeconomice pentru a contribui la refacere economiei la nivel mondial.

Toate aceste provocări cărora Europa încearcă să le facă față, vin să ne arate că instituțiile europene nu mai sunt adaptate, deoarece prin modul actual de organizare ele fac cu greu față provocărilor globalizării. Soluția este conlucrarea mai strânsă între instituțiile europene pentru a ajuta în acest fel la întărirea puterii Europei, și implicit la creșterea puterii statelor membre. Europa trebuie să aibă o singură voce clar auzită în lume. Dar pentru reforma instituțiilor europene trebuie apelat la cetățenii europeni, principalii beneficiari ai politicilor Uniunii Europene. Cetățenii sunt cei care trebuie să decidă dacă vor o Europă mai integrată sau nu, dacă vor o mai mare implicare a instituțiilor europene în viața internă a statelor sau nu.

În partea a doua a cursului, participanții au adresat întrebări invitatului și au făcut diverse comentarii, intrând chiar într-o dezbateră asupra problemelor prezentate în prima parte. Una dintre opinii a fost că, la nivelul UE, ar trebui să se acorde o mai mare importanță structurilor suprastatale (Comisia, Parlamentul) și mai puțin reprezentării naționale. Astfel, federalismul ar putea deveni o soluție reală, însă doar pe termen lung. Totodată, o altă opinie a fost că este nevoie de înțelegere și solidaritate în relația cu Rusia. În același timp, nici Rusia nu mai poate să își manifeste ambițiile imperiale ale trecutului, ci doar interesele comerciale punctuale. Competiția globală ar putea constitui factorul care va aduce statele Europei împreună pentru a face față provocărilor externe de orice natură.

2. Adrian Năstase – *România și criza economico-financiară. Factori determinanți pentru gestionarea crizelor*

În prima parte au fost prezentate premisele și formele de manifestare ale crizei economic-financiare din lume și din România. Astfel, în prezent starea economiei mondiale este extrem de dificilă. „Creșterea” economică se transformă în prezent tot mai mult în recesiune. Un mare număr de locuri de muncă sunt distruse, iar șomajul crește peste tot. Sunt semnele clare ale unei crize mondiale. România este, din păcate, grav afectată de această evoluție.

În plan internațional, așa cum arată și Joseph Stiglitz, au existat patru motive fundamentale care au generat criza economico-financiară în care ne aflăm:

a. Înlocuirea, în 1987, a lui Paul Volcker din funcția de președinte al Rezervei Federale (Fed) cu Alan Greenspan care, la solicitarea președintelui republican Ronald

Reagan, a deschis „robinetul” politicii monetare, fără a pune în mișcare și ce-a de-a doua funcție a băncii centrale și anume cea de reglementare-supraveghere. Expansiunea monetară necontrolată „prezidată de Greenspan” a generat două „baloane” financiare: cel din IT (criza *dot com*) din anii '90 și cel imobiliar din prezent.

b. Promovarea filozofiei dereglementării, care și-a continuat acțiunile cu costurile pe care le resimțim în prezent și pe care le vom plăti și în anii următori. Astfel, în anul 1999, a fost abrogat Glass Steagal Act, lege care era în vigoare încă din anul 1933 (promovată sub administrația Roosevelt) și care separa cu strictețe competențele băncilor de investiții (*investment banks*) de cele ale băncilor comerciale (care atrăgeau depozite de la populație și aveau dreptul să acorde în contrapartidă numai credite). Prin abrogarea legii menționate s-a permis și băncilor comerciale să facă investiții

cu grad ridicat de risc, ca și băncile de investiții, punându-se astfel în pericol stabilitatea lor și implicit a resurselor atrase ca depozite de la persoanele fizice și juridice, și care, în final, au fost pierdute,

fiind necesară intervenția statului.

c. Administrația Bush Jr. a efectuat celebra „reducere a impozitelor pentru cei bogați” care, coroborată cu deschiderea robinetului cu bani de către Fed, a accentuat tendința „traului pe credit” al americanilor (cei bogați au vrut și mai mult, iar celor cu venituri medii și modeste, pentru a nu protesta social, li s-a dat acces la credite în condiții nereglementate prudențial, generându-se criza *subprime*).

d. Reglementarea slabă și practicile incomplete ale agențiilor de rating și ale societăților de audit, care au permis amplificarea riscurilor în sectorul financiar și al companiilor, îngreunând „nota de plată” pentru contribuabili în prezent.

Pe acest fond, și România este în dificultate: moneda națională s-a depreciat puternic, ratele dobânzii sunt ridicate, investițiile străine directe sunt în scădere, iar Guvernul este în dificultate cu finanțarea cheltuielilor curente și esențiale. România a pierdut, cel puțin parțial, încrederea piețelor și a agenților economici – atât în țară cât și în afară.

În acest context de adâncire a crizei economico-financiare internațională, evoluțiile macroeconomice din România au prezentat dezvoltări total inadecvate:

a. Creșterea economică a României din perioada 2005-2008 nu a fost generată, așa cum ar fi fost eficient economic, de cererea externă (exporturi), ci de cererea internă, reprezentând consumul populației, consumul guvernamental și investiții în cea mai mare parte neproductive – acest cumul de creșteri inadecvat creând dezechilibre macroeconomice.

b. Dacă în anul 2004 se realiza o creștere economică de 8,5% la o inflație de 9,3%, cu un deficit fiscal de 1,5% din PIB și un deficit al contului curent de 8,4% din PIB, în anul 2008 s-a realizat o creștere economică de 7,9% la o inflație de 6,3%, cu un deficit fiscal de aproximativ 5% din PIB (de două ori mai mare decât cel programat) și un deficit al contului curent de 13,5% din PIB (după ce în 2007 se înregistrase un deficit de 14% din PIB).

c. Creșterea economică și respectiv satisfacerea unor consumuri interne mai mari și a unor investiții mai ridicate s-a realizat pe seama capitalului străin, respectiv a economisirii externe, economisirea internă fiind scăzută, datoria externă totală majorându-se în mod îngrijorător de la 21,5 mld. euro în 2004 la 74 mld. euro în noiembrie 2008 (de 3,4 ori) din care datoria negarantată public a sporit de la 11,4 mld. euro în 2004 la 63,3 mld. euro în 2008 (de 5,6 ori). Cel mai îngrijorător este faptul că datoria externă pe termen scurt (sub un an) a crescut de 7,5 ori, ceea ce creează un grad ridicat de vulnerabilitate în asigurarea finanțării deficitului extern.

Posibilele soluții pentru ieșirea României din criză sunt:

a. Principala prioritate o reprezintă construcția unei formule bugetare mai puternice. Acțiunile avute în vedere trebuie să fie echilibrate: o anumită creștere în ceea ce privește impozitarea și, de asemenea, o anumită reducere a cheltuielilor publice. Ceea ce ar fi inacceptabil ar fi introducerea de măsuri care să penalizeze și mai mult partea cea mai expusă a populației sau să ducă la reducerea potențialului economiei prin afectarea bugetului de investiții.

b. Statul ar trebui să garanteze creditele pentru exportatori, producătorii agricoli și IMM-uri, și să accelereze accesarea fondurilor europene structurale disponibile, ca sursă solidă, necreatoare de datorie externă, de dezvoltare a unor ramuri industriale unde România are nișe de piață, inclusiv a potențialului agricol important de care dispunem, precum și pentru modernizarea infrastructurilor la nivelul tuturor localităților.

c. Investițiile ar trebui să vizeze, în afară de infrastructura rutieră și feroviară, domeniul energetic, inclusiv cel al surselor neconvenționale (la care să se adauge eforturile de izolare termică a locuințelor) și în mod special finalizarea cât mai rapidă a încă două unități nucleare de la Cernavodă.

d. Este important să investim în ceea ce privește reciclarea deșeurilor menajere sau industriale. De exemplu, cele mai multe autobuze pentru transportul public din Paris funcționează cu biogaz produs din utilizarea deșeurilor.

e. În domeniul agriculturii, statul ar trebui să se implice pentru a sprijini activitățile de colectare și de stocare a produselor agricole, al căror preț este afectat prin pierdere de calitate și neutilizarea sezonului optim pentru valorificare pe piață.

f. O altă prioritate guvernamentală este cea a utilizării fondurilor structurale. În actualele circumstanțe, nici un euro ce poate fi obținut de la Uniunea Europeană nu

trebuie pierdut. Este esențial să fie accelerate procedurile de disponibilizare a fondurilor europene pentru susținerea cererii și a locurilor de muncă. De asemenea, va fi probabil necesar să fie solicitat un împrumut european. Condițiile piețelor financiare sunt prea dificile și instabile pentru a permite o finanțare eficientă a bugetului. Acest împrumut ne-ar da stabilitatea și predictibilitatea de care avem nevoie.

În partea a doua a cursului participanții au adresat întrebări și au intrat în dezbateri cu invitatul. A fost emisă ideea creșterii impozitării (cotă unica, TVA sau altele), însă aceasta nu este o soluție durabilă pentru că lovește în toate categoriile populației și poate genera tensiuni sociale. Fiecare soluție are efectele sale secundare, de aceea un accent important trebuie să cadă pe dialogul social. În acest moment este nevoie de înțelepciune politică, curaj economic și solidaritate internă. Aplicarea măsurilor anti-criză trebuie făcută de către o echipă politică și de către o echipă tehnică. În concluzie, trebuie să ne menținem viziunea pe termen mediu și lung prin prisma interesului național. Trebuie să facem tot ce putem pentru a ieși cât mai repede din actuala stare de criză și să restabilim condițiile pentru o economie cu creștere rapidă și creatoare de locuri de muncă.

3. Iulian Chifu – *Managementul crizelor internaționale*

În cadrul primei părți a cursului a fost făcută o prezentare în ansamblu a studiului de caz privind criza gazelor, care a constituit baza exercițiului din partea a doua. Situația creată de conflictul dintre Kiev și Moscova, generat de datoriile Ucrainei către *Gazprom* și de dorința grupului rus de a majora semnificativ prețul gazului livrat pe piața ucraineană, a dus la întreruperea livrării de gaz către aproape toate țările europene ce depind de gazul rusec, mai ales cele din estul și centrul continentului, ce nu au acces la gazul din Marea Nordului sau la alte surse alternative. De aceea, printre prioritățile Bruxellesului a fost readusă problema securității energetice și obiectivul reducerii dependenței de gazele rusești.

Noua doctrină Medvedev aduce o revizuire a regulilor în plan internațional: a. Recunoașterea principiilor fundamentale ale dreptului internațional; b. Nu dorește confruntarea cu nici o altă țară, dar nici izolarea pe scena internațională; c. Nu acceptă actuala ordine mondială unipolară, deoarece este amenințată de conflict, deci lumea trebuie să fie multipolară; d. Prioritară va fi protejarea drepturilor cetățenilor Rusiei, indiferent unde se vor afla aceștia; e. Există regiuni unde Rusia are interese privilegiate (CSI și state vecine din Europa și Asia) și în care își poate gestiona interesele de securitate. Astfel, Rusia devine o putere revizionistă.

Federația Rusă nu a semnat Carta Europeană a energiei, dar Ucraina, după criza gazului din 2006, a semnat această Cartă. Acordul cu UE a fost prelungit în 2007, fără a reglementa această problemă. Reglementările UE privind concurența prevăd faptul că producătorii și distribuitorii trebuie să fie diferiți pentru a bloca monopolul. Rusia, pe de altă parte, ar dori să controleze și producția și distribuția pentru a putea stabili singură prețul final.

În același timp, însă, Rusia consumă de două ori mai mult gaz decât consumă Uniunea Europeană și transportă 80% din gazul exportat către aceasta prin Ucraina (perioada 2005-2006). O parte din gaz provine din Asia Centrală, iar acesta este mai bun și mai ieftin. UE plătește la timp gazul, pe care îl primește la jumătate de preț față de restul, spre deosebire de consumatorii din CSI sau Rusia. Interesul strategic al

Federației Ruse este să preia infrastructura de transport a Ucrainei, ca în cazul altor state din CSI (Belarus, Republica Moldova, Armenia). Statele care se opun acestei tendințe plătesc un preț mai mare (Ucraina, Georgia, Azerbaidjan).

În 2006, Rusia și oameni de afaceri din Ucraina au constituit firma *RosUkrEnergo* pentru a reglementa tranzitul hidrocarburilor. Participarea oamenilor de afaceri ucraineni a reprezentat o garanție pentru Ucraina, dar și pentru influența politică a președintelui Viktor Iușenko. Ulterior, Rusia a acuzat Ucraina că a furat gaz din conducte, după ce livrările pentru consumul ucrainean au fost sistate din pricina unor neînțelegeri asupra prețului. Pentru Federația Rusă ținta a fost una politică, iar

de natură economică sau comercială. Ținta primară a fost evident Ucraina, unde vor fi organizate în viitorul relativ apropiat (martie) alegeri prezidențiale. În afară de această situație există și o situație de instabilitate la nivelul Ucrainei și Federația Rusă acționează pentru

a-și impune un favorit sau pentru a crea niște dependențe în zonă.

La rândul său, vechiul guvern ucrainean a căzut chiar ca urmare a neînțelegerilor privind acordul cu Federația Rusă pentru livrarea gazului metan. Unii parlamentari au criticat acordul dintre *Naftohaz Ucraina* (distribuitorul național) și *RosUkrEnergo* (intermediarul înregistrat în Elveția având drept acționar majoritar *Gazprom Bank*, subsidiară a gigantului rus, firma rusă cu cea mai mare forță financiară și de resurse din lume) de teamă:

- Ca nu cumva *RosUkrEnergo* să devină, peste 5 ani, acționar majoritar al companiei de distribuție a gazului ucrainean, *Naftohaz Ucraina*, în timp ce consumatorul ucrainean casnic să plătească gazele de două ori mai scump;
- Ca nu cumva anumite contracte de furnizare a gazului, semnate de aceeași companie controlată de *Gazprom*, să fie semnate preferențial cu clienți din zona răsăriteană a Ucrainei, eventual coordonat cu vreo forță politică;
- Ca nu cumva statul ucrainean să ajungă să plătească de fapt un preț mai mare decât cei 95 de dolari, pentru că s-ar putea adăuga costurile gazului tehnic (cel ce ajută la transportul prin conducte spre Europa), pe care să fie nevoită să-l acopere Ucraina, plus facilități fiscale. Astfel, costul real al gazului s-ar putea să depășească suma propusă inițial de Moscova.

Președintele Iușcenko și premierul Ehanurov au atacat inițial decizia Radei Supreme, considerând-o neconstituțională, și au anunțat că executivul Ehanurov este guvern în funcție, și nu interimar până la alegeri. Ciudat este că, imediat ce acordul a fost contestat în Radă, Turkmenistanul a anunțat, la rândul său, că dorește un preț mai mare. Nimeni nu mai putea ascunde caracterul de dictat al acordului și elementele de șantaj utilizate în cursul negocierilor, la care partea ucraineană nu a avut nici replică, nici capacitate de reacție sau argumente serioase de negociere.

Criza din iarna 2008-2009 a avut câteva elemente principale: a. existența unor datorii din partea Ucrainei; b. lipsa unui contract de furnizare a gazului între cele două părți; c. reclamarea de către Rusia a furtului de gaz destinat UE din partea Ucrainei; d. sistarea completă a furnizării către vest (situație fără precedent); e. problema gazului tehnic, care împinge gazul normal (7% din cantitatea totală), folosit de Ucraina. Dacă în 2006 acesta era inclus în contract, din 2008 Ucraina urma să preia cantitatea necesară din gazul furnizat pentru folosința proprie. Propunerea Rusiei a fost semnarea a două contracte diferite, unul pentru consum și unul pentru transport, contract ce a fost semnat de vicepreședintele *Naftohaz Ucraina* la 1 ianuarie 2008, dar care nu a fost recunoscut de guvernul ucrainean. Pentru Ucraina era mai avantajos să încheie un singur contract, prin care putea să preia în orice moment cantitatea totală și o putea preda beneficiarului sau o putea folosi pentru echilibrarea rezervei proprii.

Situația este complicată de evenimentele politice interne din Ucraina. Pentru alegerile din luna martie, trei forțe își dispută primul loc în alegeri și formarea Guvernului: coaliția președintelui Viktor Iușcenko (cu o susținere populară care a ajuns la doar 2,4%), cea a fostului său aliat în Revoluția portocalie, Iulia Timoșenko, actualul prim-ministru (cu o susținere publică de 40%), și cea a fostului contracandidat din alegeri, Viktor Ianukovici, președintele Partidului Regiunilor (care nu mai pare a fi atât de pro-rus).

În ceea ce privește Federația Rusă, ea se confruntă cu probleme majore cauzate de criza economică, cum ar fi retragerea investitorilor, scăderea prețului acțiunilor companiilor petroliere, căderea bursii. Fondul de stabilizare realizat în urma vânzărilor de petrol urma să acopere datoriile externe (investiții) și interne. Dar, întrucât companiile rusești sunt cotate la bursă, căderea a făcut imposibilă garantarea creditării. Statul rus a fost nevoit să se implice în plata datoriilor.

La criza economică s-a adăugat războiul din Georgia, care a contribuit la scăderea prețului petrolului și, astfel, a cauzat mari pierderi la bugetul Rusiei, care nu mai poate acoperi fondurile de pensii și salariile bugetarilor. La nivelul sistemului politic au apărut fisuri ale relației Medvedev-Putin, reprezentanții sistemului „diarhic” de conducere al Federației Ruse, bazat pe susținerea serviciilor secrete. În urma pierderilor economice ar putea apărea nemulțumiri în rândul serviciilor secrete, ceea ce ar putea duce la schimbări pe scena politică internă.

La rândul său, Uniunea Europeană este în același timp actorul afectat, dar și potențialul mediator extern al crizei. Ea este însă supusă presiunii statelor membre, mai ales a celor care depind foarte mult de gazul rusesc. Totuși, UE dispune de câteva pârghii importante, fiind principalul client al Moscovei, dar și principala organizație în care Ucraina dorește să se integreze.

În partea a doua a cursului, participanții au fost împărțiți în trei grupe de lucru, fiecare reprezentând unul dintre actorii implicați în criză: Rusia, Ucraina și UE.

Fiecare grup și-a desemnat câte un lider și un negociator. După enunțarea poziției fiecărei părți de către lider, negociatorii au început dezbaterile. În urma acestora (care au inclus o întâlnire mediată de UE, dar și întâlniri bilaterale) au rezultat următoarele concluzii:

1. Există posibilitatea unui triunghi de negocieri: Rusia-Ucraina – în vederea creșterii costului de tranzit și plății diferenței de către UE; Rusia-UE – pentru eliminarea concurenței produselor ucrainene de dumping pentru produsele europene; UE-Ucraina – pentru ratificarea Cartei Europene a Energiei de către Rusia, posibila preluare a costurilor de transport de la granița ruso-ucraineană către UE și potențiala aderare a Ucrainei la UE.
2. Există o serie de detalii care ar putea influența situația generală, cum ar fi negocierea Acordului de Asociere al Ucrainei cu UE, plata majorărilor pentru întâzierii, negocierea relațiilor dintre UE și Rusia în ansamblu, starea precară a conductelor din Ucraina.
3. Rezolvarea problemei, în contextul eșecului negocierilor consolidate, nu poate fi decât politică. În orice situație, poziția Rusiei nu poate fi ignorată.

4. Ilie Șerbănescu – *Efectele crizei economice asupra României și Uniunii Europene*

Prima parte a fost dedicată prezentării situației economice la nivel mondial și la nivelul României. Se poate spune că prima schimbare majoră pe termen lung, determinată de criza financiară și economică globală, s-a produs încă din 2008: este vorba de întrunirea Grupului numit al celor 20 (G20), care nu semnifică altceva decât aducerea la masa discuțiilor și deciziilor mondiale a țărilor emergente mari, în frunte cu grupul zis BRIC (Brazilia, Rusia, India, China).

Ca imagine, reuniunea G20 de la Washington, din 14-15 noiembrie 2008, a fost un mare succes al Uniunii Europene, care a participat și prin membrii ei din G7 (grupul țărilor industrializate), și ca entitate instituțională în sine. Uniunea Europeană a venit la reuniune cu un pachet de măsuri coordonat, solid și de largă cuprindere. N-au existat practic probleme pe care criza actuală să le fi ridicat și care să nu fi fost abordate de planul Uniunii Europene și prevăzute cu o propunere de tratament: transparența pe piețele financiare; sisteme de prevenire a riscurilor pentru fondurile de investiții cu risc ridicat; rol central al FMI „într-o arhitectură financiară mai eficientă”; supravegherea agențiilor de rating și a teritoriilor *off-shore*; convergența normelor de contabilitate; cod de reguli pentru evitarea asumării unor riscuri mari; extinderea supravegherii pe piețele financiare. Uniunea Europeană a cerut oficial o restructurare din temelii a sistemului financiar internațional, bazată pe introducerea de reglementări și supravegheri puternice din partea statelor sau a unor structuri internaționale împuternicite de către guverne.

Pe de altă parte, Statele Unite au spus și spun „da” unei reforme a sistemului financiar internațional, dar spun „nu” unor reglementări care să constrângă piața liberă, deși au implicat masiv statul când s-a ajuns în situații de criză. Americii îi este însă greu să renunțe la sistemul financiar speculativ pentru că acesta îi furnizează 10% din PIB și, mai ales, prin acesta extrage substanța economică din restul țărilor lumii, fie slabe, fie chiar puternice. Sistemul financiar internațional este într-un fel cheia puterii Americii.

Astfel, ceea ce a rămas din propunerile Uniunii Europene a fost, pe de o parte, transparentizarea piețelor financiare și controlul mai strict al riscurilor de pe acestea și, pe de altă parte, reforma, cu atribuirea unui nou rol, a instituțiilor financiare internaționale (îndeosebi a FMI). Comerțul mondial s-a ales de asemenea cu ceva, în sensul că liderii G20 s-au angajat pentru realizarea, în sfârșit, a unui acord în privința relaxării condițiilor de schimb, acord blocat de ani și ani. Doar capitalurile speculative și teritoriile *off-shore* au rămas deocamdată în afara vreunei reglementări.

Efectele crizei financiare internaționale se resimt și asupra economiei din România. Criza internațională va veni indirect în România prin intermediul scumpirii finanțării externe. Principala cauză o reprezintă sistemul bancar deloc solid, situație determinată de faptul că nu se respectă teoria *deposits make loans* (adică din depozite se dau creditele), respectiv că avem un sistem în care creditele acordate depășesc cu 60% depozitele strânse și în care deci se depinde de banul extern, tocmai de banul

care, în perioadele de criză, poate pleca în altă parte sau poate să nu mai vină în România, după cum îi cer interesele proprii.

Românii vor conștientiza în anii ce vin impactul negativ al celor 5 ani de creștere

economică înaltă realizată exclusiv pe seama creșterii consumului din import, care a dus la actuala dezarticulare a economiei, la consum fără producție, la importuri fără exporturi. Dar, fără a intra în panică, oamenii trebuie să știe situația reală și, pornind de la aceasta, să conștientizeze ceea ce îi poate aștepta. Când este criză pe piețele financiare, toate instituțiile aleargă după bani, care devin astfel mai scumpi și greu de dobândit. Restricțiile „fizice” și cele de preț sunt resimțite cu atât mai sever cu cât există o expunere mai mare față de banul de pe piețele internaționale, respectiv cu cât ești mai dependent de acest ban.

În cazul României, această dependență este destul de mare: cota depășirii anuale este de 14% echivalent PIB. Această finanțare va fi suportată, în mod direct, de cei care s-au împrumutat în valută, în loc să se împrumute în lei dacă aveau câștiguri în lei. Dar o vor suporta indirect toți cetățenii, prin scumpirea generală a creditului și căderea monedei. Cursul se va deprecia, dobânzile vor urca. Ambele efecte vor duce

către creșterea prețurilor interne și slăbirea pulsului activității economice. Costul importurilor va crește și inflația internă va urca.

În România, criza internațională va deveni o clasică și greu de înfruntat „criză de cont curent”. Reducerea cheltuielilor ar fi singura soluție viabilă pentru ca România să nu suporte niște costuri deosebit de severe. Dacă înainte principalele ajustări se puteau face în ceea ce privește politica monetară, politica valutară și politica fiscală (bugetul), în cazul de față ajustarea nu s-ar mai putea face pe inflație, totul reducându-se la buget.

Partea a doua a prelegerii a fost dedicată întrebărilor cursanților și dezbaterii pe baza ideilor expuse în prima parte. Una dintre opinii a fost că singura soluție pentru agricultura românească este cooperativizarea. În privința convergenței cu moneda europeană, însă, există deja un decalaj care cu greu va putea fi depășit. Adoptarea euro presupune și pierderea dreptului suveran de abate monedă, dar și competitivitatea economică. Pe termen mediu România nu este pregătită pentru o astfel de măsură. Nici Uniunea Europeană nu își permite să pericliteze stabilitatea monedei sale, care nu este o deviză comercială mondială (ca dolarul american) și este mai sensibilă la variațiile piețelor locale.

5. Marius Pieleanu – *Comportamentul oamenilor în timp de criză*

În prima parte au fost prezentate câteva date din Eurobarometrul „Opinia publică în Uniunea Europeană” realizat în toamna anului 2008. Acesta a avut ca scop măsurarea schimbărilor apărute în atitudinea românilor în urma crizei financiare care a afectat întreaga Europă. Eurobarometrul a fost realizat la cererea Comisiei Europene pentru cele 27 de state membre ale UE și cele trei țări candidate, Turcia, Croația și Macedonia. Pentru România, datele au fost culese în perioada octombrie-noiembrie 2008, pe baza unui eșantion reprezentativ la nivel național, de 1053 de persoane cu vârste de peste 15 ani.

Astfel, starea de spirit a românilor s-a schimbat fundamental din martie până în octombrie 2008, potrivit Eurobarometrului 70, înregistrându-se cele mai puternice variații din ultimii cinci ani. Dacă în primăvară, 44% dintre români credeau că vor trăi mai bine în următoarele 12 luni, în octombrie, doar 29% își mențineau această părere.

La nivel european, scăderea nu este atât de mare, optimismul fiind de 32% în martie și de 24% în octombrie. România se situează pe locul al patrulea în UE, din punct de vedere al optimismului, fiind devansată de Suedia (38%), Danemarca (34%) și Franța (30%), dar depășind Marea Britanie (28%). Aceste diferențe provin din faptul că efectele crizei s-au manifestat inițial mai mult în țările occidentale.

Din datele studiului reiese că și optimismul financiar al românilor a avut de suferit. Astfel, ponderea celor care apreciază că situația financiară a gospodăriei proprii va fi mai bună în următoarele 12 luni se reduce de la 40% în martie 2008 la 28% în octombrie.

România rămâne, de asemenea, una dintre țările cu un nivel redus al satisfacției de viață, aceasta atingând numai 47%, în timp ce în Polonia ajunge la 76%, în Cehia și Spania la 83%, în Franța la 80%, în Italia la 63%, iar în Germania la 85%. Pe de altă parte, Bulgaria și Ungaria înregistrează o satisfacție mai scăzută decât România, cu 38%, respectiv 46%. Diferențele mari în atitudinea românilor provin de la

faptul că inițial s-a produs o reacție la un anunț de criză, pentru ca apoi să fie măsurată

reacția la criza efectivă.

În ceea ce privește siguranța locului de muncă, 28% dintre români consideră că aceasta va fi mai proastă în următoarele 12 luni, față de 24% în martie 2008, ceea ce nu este o diferență substanțială. De altfel, românii erau, în octombrie 2008, printre cei mai puțin îngrijorați din UE, unde media celor care credeau că situația locurilor de muncă va fi mai proastă era de 53%. Una dintre cele mai îngrijorate țări era Ungaria, cu 70%. Pe de altă parte, bulgarii, similar cu românii, erau numai în proporție de 21% îngrijorați. În schimb, 20% dintre românii chestionați s-au arătat îngrijorați de situația economică a UE, în creștere cu 11% față de martie 2008, iar 31% față de situația economică a României.

Motivul pentru care românii se declară mulțumiți sau optimiști este că nu se raportează la standarde de viață occidentale (decente), ci la sărăcia absolută. Atitudinea populației României față de Uniunea Europeană provine de la faptul că românii nu conștientizează încă total apartenența la UE, și, pe de altă parte ei se orientează către propria situație, deci îi interesează mai mult instituțiile locale. În concluzie, românii nu percep deocamdată criza așa cum o percep vest-europenii.

În partea a doua a avut loc o dezbatere liberă privind cauzele anumitor atitudini ale românilor în contextul crizei economice globale. Astfel, s-a remarcat că femeile din România sunt mai îngrijorate de efectele crizei decât bărbații. Acest fapt a fost pus pe seama persistenței unor stereotipuri tradiționale în cadrul societății românești privind probleme cum ar fi consumul drogurilor ușoare, legiferarea prostituției sau

homosexualitatea. În același timp este cultivat în continuare sentimentul de asistare socială din partea statului, ceea ce constituie o mare problemă a clasei politice.

6. Evaluarea chestionarelor

Întrebările din chestionar au vizat evaluarea fiecărui conferențiar, având în vedere criteriile conținutului informațional, noutății, interactivității și eficienței (pe o scară de la 1 și 5, 1 fiind cel mai jos nivel, iar 5 fiind cel mai înalt), aprecierea organizării primului seminar, relaționarea dintre cursanți, dintre cursanți și conferențieri și recomandări pentru seminariile viitoare.

Aprecierea organizării primului seminar a fost superioară și peste medie – majoritatea cursanților acordând în acest caz calificativele: „Foarte Bună” și „Bună”. În ceea ce privește aprecierea relațiilor stabilite între cursanți și între cursanți și conferențieri, participanții au considerat că acestea au fost foarte bune și s-a realizat o comunicare în parametri buni la ambele niveluri.

Recomandările cursanților vizează următoarele aspecte: organizarea mai multor activități de socializare, oferirea unor suporturi de curs substanțiale pentru fiecare modul, mai multă interactivitate, dimensiuni mai mici ale grupurilor de lucru pentru a permite o mai bună cunoaștere între participanți și alocarea unui interval de timp mai mare pentru dezbateri și întrebări.